

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ФІНАНСОВИХ ІНСТРУМЕНТІВ ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КЛІМАТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ

Карлін М. І. д. е. н., проф.

Україна, Луцьк, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки

DOI: https://doi.org/10.31435/rsglobal_ijite/01062018/5670

ARTICLE INFO

Received 14 April 2018

Accepted 19 May 2018

Published 01 June 2018

KEYWORDS

Kyoto Protocol,
Paris Climatic Agreement,
carbon tax,
green tariff,
financial incentives and fines

ABSTRACT

The paper discusses financial instruments that can be used to ensure climate security at the regional and local levels. The emphasis is on the application of the carbon tax, the "green" tariff, and the need to use, in addition to positive and negative financial instruments of the climate plan. The basic forms of climatic financial instruments at the regional and local levels are determined. The main measures to be taken to stop the ecological disaster in the Polissya regions of amber extraction are proposed, as well as the need to strengthen control and stimulate the financial interest of the regional communities in forest harvesting in their territory.

© 2018 The Author.

Підвищення температури на планеті змушує міжнародні організації шукати шляхи подолання, цієї проблеми, зокрема й за допомогою використання фінансових важелів та інструментів. Їх перелік частково розроблено в Кіотському протоколі та у Паризькій кліматичній угоді, але ці фінансові інструменти стосуються насамперед глобального рівня. Тому їх треба доповнити кліматичними фінансовими інструментами регіонального та місцевого рівнів, що особливо актуально в умовах проведення в Україні адміністративно-територіальної реформи. Разом з тим, важливо використовувати вказані інструменти під жорстким місцевим громадським контролем, щоб не допустити утворення монопольних «зелених» структур на місцевому ринку, які в основному будуть використовувати «зелені» стимули, передусім «зелений тариф».

Важливими елементами кліматичних фінансових інструментів на регіональному та місцевому рівнях повинні стати ті складові екологічного оподаткування (насамперед вуглецевий податок), які направлені на збереження клімату. Разом з тим, їх форми повинні включати й штрафні санкції, інструменти, норми і нормативи, направлені проти тих суб'єктів господарювання (насамперед транснаціональних компаній та фірм зарубіжних країн), які негативно впливають своїми діями на клімат регіону. В Україні це стосується передусім великих підприємств з виробництва свинини та курятини, які досить часто не дотримуються екологічних та кліматичних стандартів виробництва, отримуючи надприбутки.

Позитивом у діяльності регіональної та місцевої влади США є те, що керівництво окремих штатів уже ставить умовою отримання енергії на своїй території її надання переважно підприємствами відновної електроенергетики та поступової заборони використання електроенергії, отриманої за допомогою викопних енергоносіїв. Під тиском громадськості подібну політику починає здійснювати й все більше суб'єктів господарювання цих штатів, відмовляючись від електроенергії, отриманої за допомогою викопних енергоносіїв. В цілому до міжнародного руху відмови від інвестицій у викопне паливо в різних регіонах світу вже приєдналося понад півтисячі установ, а також багато провідних фінансово-кредитних закладів світу (зокрема, Дойче Банк, Фонд Рокфеллера).

При розробці системи кліматичних фінансових інструментів на регіональному рівні необхідно взяти до уваги пропозицію академіка НАН України Ю. Туниці, про те, що треба використовувати, охороняти й відтворювати в єдиному процесі як природні ресурси, так й природне життєве довкілля та його якість. А кошти на охорону й відтворення якості

природного докiлля та вiдтворення бiологiчно вiдновних ресурсiв повиннi акумулюватися з прибуткiв вiд їх використання у рiгiональних бюджетах [1, с.144]. Частково це вiрiшено в 2015 р., так як 80 % екологiчного податку в Украiнi тепер зараховується до спецiального фонду мiсцевих бюджетiв (крiм екологiчного податку, який стягують за утворення радiоактивних вiдходiв). Розподiл цього податку є наступним: до сiльських, селищних, мiських бюджетiв надходить 25 %, до обласних бюджетiв – 55 %, до бюджету мiста Києва – 80 %.

Складною проблемою при визначеннi структури клiматичних фiнансових iнструментiв є включення до неї екологiчних штрафiв. Iснує думка, що в сьогоднiшнiх украiнських умовах вони знекровлять пiдприємства та мiсцевi бюджети, якщо до них подiбнi заходи будуть застосованi. Тому, на наш погляд, бiльший наголос треба робити на клiматичнi стимули, але для цього необхідно суттєво розширити права рiгiонiв Украiни в податковiй сферi, а також збiльшити державну допомогу тим рiгiонам, якi поки не в силах самотужки справитися з клiматичними проблемами. Крiм того, треба активнiше використовувати фiнансовi iнструменти державно-приватного партнерства, доповнивши їх рiгiональними складовими. Це пов'язано з тим, що багатьох рiгiонах розвинутих країн (зокрема й в нових краiнах-членах ЄС) поки важко виконати умови як Киотського протоколу, так i Паризької угоди у визначенi термiни. Наприклад, для шахтарських рiгiонiв Польщi, щоб виконати умови цих документiв, треба закрити майже всi шахти, що викликає масовий спротив профспiлок та населення шахтарських рiгiонiв, оскiльки значна частина працiвникiв залишиться без високо оплачуваної роботи. Тому важливо в цих рiгiонах розвивати новi iнновацiйнi виробництва.

Подiбна ситуацiя характерна й для багатьох шахтарських мiст та мiстечок Украiни, передусiм в Донбасi, Кривбасi та у Львiвсько-Волинському вугiльному басейнi. Так, пiд великим питанням є завершення будiвництва шахти № 10 у Новолинську Волинської облaстi, оскiльки вугiлля цiєї шахти є не дуже якiсним й сильно забруднює докiлля при згораннi. Подiбнi питання задають жителi Волини й щодо видобутку газу в Локачинському районi, що приносить великi доходи компанiям, зареєстрованим в iнших рiгiонах, а жителям Волинської облaстi приходитьсiя майже самотужки вiрiшувати виникаючi при цьому екологiчнi та економiчнi проблеми (надмiрне забруднення повітря в районi видобутку, розбитi важкою технiкою дороги тощо). Подiбнi проблеми характернi i для районiв видобутку нафти й газу в Полтавській, Сумській, Чернiгiвській та ряду iнших видобувних облaстей, що змушує мiсцеве населення використовувати такi форми боротьби, як: перекриття дорiг, блокування екологiчно-шкiдливих пiдприємств тощо.

Вихiд вбачаємо у стимулюваннi прискореного розвитку вiдновної енергетики (ВЕ) у вказаних рiгiонах, пiдприємства якої зможуть забезпечити високу зарплату зайнятим на них та позитивно вплинути на клiмат в рiгiонi. Разом з тим, при цьому важливо не допустити монополiзацiї ринку ВЕ, що вже спостерiгається в Украiнi, особливо при використаннi сонячної та вiтрової енергiї. Крiм того, важливо оптимiзувати ставки «зеленого» тарифу на перспективу, щоб не перейти допустиму межу в енергетичному балансi краiни щодо використання вiдновних джерел енергiї. Також важливо у рiгiонах створювати комунальнi «зеленi» банки, нацiленi на надання «зелених» кредитiв. Вкладниками цих банкiв передусiм можуть стати представники креативного класу, яких менше цiкавлять вiдсотки на депозити, нiж належнi клiматичнi умови в рiгiонi їх проживання. Подiбний досвiд вже є у Нiмеччинi.

Важливу роль у полiпшеннi клiмату в рiгiонах будь-якої краiни вiдiграють лiси. З метою збереження клiмату заборонено експорт лiсоматерiалiв в 33 краiнах свiту, зокрема в Албанiї, Камерунi, Нiгерiї, Бразилiї, Канадi, Iндонезiї, Малайзiї та рядi iнших країн [2]. Беручи до уваги негативнi глобальнi клiматичнi наслiдки вiд незаконного вирубування лiсу в Украiнi (особливо в Карпатах та на Полiссi), що часто вiдбувається пiд прикриттям корумпованих мiсцевих органiв влади та правопорядку, треба дозволити на певний перiод тiльки санiтарнi рубки, але пiд контролем екологiчних громадських органiзацiй. Це в певнiй мiрi дозволить вiрiшити й проблему отримання iнвестицiй вiд ЄС при розблокуваннi експорту лiсу-кругляку з Украiни до Європейського Союзу. В цьому планi важливо також посилити контроль та фiнансову зацiкавленiсть рiгiональних громад й за проведенням заготовок лiсу на їх територiї. Так, за даними голови Волинської обласної ради народних депутатiв, у 2016 р. з Волини вивезли лiсу на 300 млн гривень, а облaсть вiд цього нічого не отримала. Тому важливо передати переважну частину лiсових угiд пiд контроль обласних територiальних громад. Позитивом є те, що сьогоднi мiсцева влада почала вводити мораторiї на вирубування лiсiв. Зокрема, вони почали забороняти суцiльнi вирубування. Крiм того, мiсцевi органи влади добиваються вiд держави контролю й за видобутком бурштину на Полiссi, але центр це поки не дозволяє.

Крім використання лісів України, для отримання насамперед ділової деревини з кліматичної точки зору діяльність державних регіональних лісогосподарств доцільно було б зорієнтувати й на відновлення лісів та створення в них нових туристичних маршрутів, як це зроблено в Польщі. Зокрема, в рамках Єврорегіону «Буг» таким повинен стати маршрут «Дружнє прикордоння» [3, с. 346], який би міг проходити територією Польщі (Білосток – Бельськ-Подляський – Черемха), далі – територією Білорусі (Високо-Литовськ – Брест – Малорита – Мельники), а потім – територією України (Заболоття – Стара Виживка – Ковель – Луцьк) та в зворотному напрямі. Даний маршрут міг би дати роботу багатьом безробітним жителям прикордонних районів Польщі, Білорусі та України, не пошкодивши при цьому екологію та клімат Біловезької пуші та Шацького національного парку.

Для зупинки екологічної катастрофи у поліських районах видобутку бурштину, зокрема й на Волині, на думку експертів, було б доцільним застосувати наступні заходи [4]: 1) схвалити закон про визнання Прип'ятського бурштиноносного басейну зоною екологічного лиха; 2) припинити в цій зоні недержавне видобування бурштину; 3) запровадити жорсткіші покарання за порушення згаданого закону (конфіскація мотопомп, використовуваного майна, запровадження збільшених штрафів, кримінальна відповідальність); 4) провести рекультивацию всіх порушених земель; 5) забезпечити фінансування Держгеонадр та Інституту геологічних наук НАНУ для проведення геолого-пошукових і науково-дослідних робіт з бурштину; 6) ухвалити рішення про старательський видобуток бурштину на непромислових ділянках бурштинопроявів; 7) встановити законом визначені форми відносин між територіальними громадами, на чийх землях видобувається бурштин, і старательськими бригадами та державними видобувними підприємствами; 8) вирішити проблему зайнятості населення в зоні екологічного лиха та сприяти розвитку регіональної інфраструктури.

В цілому, розширення фінансових та інших прав (особливо щодо розпорядження природними ресурсами) територіальних громад України дозволить суттєво покращити кліматичні умови відтворення, про що свідчить досвід провідних країн світу, насамперед скандинавських країн, Німеччини.

ЛІТЕРАТУРА

1. Наукові дискусії // Регіональна економіка. – 2016. – № 3. – С. 142–162.
2. Княжанський В. Про скасування мораторію на експорт українського лісу / В. Княжанський // День. – 2016. – 2 грудня. – С. 11.
3. Кулай А. В., Гром В. А., Карліна О. М. [та ін.]. Територіальні фінансові ресурси Західного прикордонного регіону України: історія, сьогодення, перспективи [Текст] : кол. моногр.; за ред. д-ра екон. наук, проф. Карліна М. І. – Луцьк: Вежа-Друк, 2015. – 400 с.
4. Мацуй В. Бурштинове Полісся – «дурні землі», «п'яний ліс» і «місячний ландшафт». Назавжди? / В. Мацуй // Дзеркало тижня. – 2017. – 25 березня. – С.8.